

OBDOBJA 21

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko
Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik

SLOVENSKI ROMAN

Mednarodni simpozij Obdobja – Metode in zvrsti
Ljubljana, 5.–7. december 2002

Ljubljana 2003

Uredila:
Miran Hladnik in Gregor Kocijan

Prevodi in korekture v angleščini:
Marta Pirnat Greenberg

Korekture:
avtorji, Miran Hladnik, Gregor Kocijan, Metka Lokar

Tehnično uredila:
Metka Lokar

Zunanja oprema:
Metka Žerovnik

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6.09-31(082)
82.0-31(082)
821.09:396(082)

MEDNARODNI simpozij Obdobja - metode in zvrsti (2002 ; Ljubljana)
Slovenski roman / Mednarodni simpozij Obdobja - metode in zvrsti, Ljubljana 5.-7. december 2002 ; [uredila Miran Hladnik in Gregor Kocijan ; prevodi Marta Pirnat Greenberg]. - Ljubljana : Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2003. - (Obdobja ; 21)

ISBN 961-237-058-3
1. Gl. stv. nasl. 2. Hladnik, Miran

125833472

Izdal:

Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko
Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Izdajo zbornika sta omogočila Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport RS in
Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Tisk:

Littera picta, d. o. o.

Naklada: 500 izvodov

VSEBINA

Miran Hladnik in Gregor Kocijan UVOD	XI
Slovenski roman v 19. stoletju	
Katarina Bogataj Gradišnik PREOBRAZBA SENTIMENTALNE DEDIŠČINE OB NARODOTVORNI VLOGI SLOVENSKEGA ROMANA	3
Sergio Bonazza IDEOLOŠKI VIDIKI SLOVENSKEGA ROMANA V 19. STOLETJU	11
Vlado Nartnik K LIKU DESETEGA BRATA OD LEVSTIKA DO CANKARJA	19
Nada Petkovska ZGRADBA LJUBEZENSKE ZGODBE V ROMANIH <i>DESETI BRAT</i> IN <i>1895, POTRES</i>	29
Timothy Pogačar LIBERALIZEM IN SLOVENSKA LITERATURA. Roman Ivana Tavčarja <i>Visoška kronika</i>	37
Ivan Cankar in sodobniki	
Jožica Čeh METAFORIKA V CANKARJEVIH ROMANIH	51
Tatjana Čepelevska КОНЦЕПТЫ ДОМА И ДОРОГИ/ПУТИ В РОМАНАХ ИВАНА ЦАНКАРА	63
Evald Koren NOVA VERZIJA GOVEKARJEVEGA ROMANA V <i>KRVI</i>	73
Jože Lipnik ZGRADBA <i>MARTINA KAČURJA</i> Z IMENI KRAJEV	81
Katarina Marinčič IZIDOR CANKAR: <i>S POTI</i> . Dekadentni roman kot ironizacija naturalizma?	87
Ivana Živančević-Sekeruš CANKAR'S <i>UNWRITTEN NOVELS</i> – A MODEL FOR SELF-CONSCIOUS NARRATION	93
Žensko vprašanje in Zofka Kveder	
Silvija Borovnik SODOBNE SLOVENSKE ROMANOPISKE. Sodobni slovenski ženski roman?	99
Alenka Jensterle Doležal MITOLOGIZACIJA ŽENSKE V CANKARJEVI PROZI	109
Zvonko Kovač ROMANI ZOFKE KVEDER	119

Katja Mihurko Poniž	
ALI JE <i>NJENO ŽIVLJENJE</i> ZOFKE KVEDER FEMINISTIČNI ROMAN?	129
Mateja Pezdirc Bartol	
ODNOS MED MATERJO IN HČERJO V SODOBNEM SLOVENSKEM ROMANU	139

Žanri

Aleksandra Belšak	
ŽANRI V SLOVENSKI DALJŠI PROZI	151
Igor Grdina	
ZGODOVINSKI ROMAN V SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI	161
Dragica Haramija	
ŽANRI SLOVENSKEGA MLADINSKEGA REALISTIČNEGA ROMANA	171
Zoltan Jan	
LIK MLADOSTNIKA V NEKATERIH NOVEJŠIH SLOVENSKIH ROMANIH	181
Alenka Koron	
ROMAN KOT AVTOBIOGRAFIJA	191
Vanesa Matajč	
SODOBNI IN MODERNI SLOVENSKI ZGODOVINSKI ROMAN	201
Günter Mühlberger, Kurt Habitzel	
„WIEDERKEHR DES GLEICHEN?“ ODER: EINIGE BEMERKUNGEN ZU EINER STRUKTURELLEN POETIK DES DEUTSCHSPRACHIGEN HISTORISCHEN ROMANS	213
Barbara Pregelj Balog	
DETEKTIVKA V SODOBNI SLOVENSKI IN ŠPANSKI KNJIŽEVNOSTI	221
Irena Samide	
ZMUZLJIVE PODOBE SLOVENSKEGA BIOGRAFSKEGA ROMANA	231
Majda Stanovnik	
LITERARNA DOKUMENTARNOST ROŽANČEVEGA <i>ROMANA O KNJIGAH</i>	241
Nadežda N. Starikova	
SLOVENSKI ZGODOVINSKI ROMAN MED VOJNAMA. Nacionalno in univerzalno	251
Peter Svetina	
SLOVENSKI KRIMINALNI ROMAN PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO	259
Alojzija Zupan Sosič	
POTOVATI, POTOVATI! Najnovejši slovenski potopisni roman	265

Sodobni roman

Lidija Bošković	
MITSKI MODELI I OTKLON OD MITA U <i>MENUETU ZA GITARU</i> VITOMILA ZUPANA	277
Helga Glušič	
IZRAZ NEGOTOVE ZAVESTI. Pogled na sočasni slovenski roman	287
Zoran Konstantinović	
THE IMPORTANCE OF A NOVEL FOR THE SURVIVAL OF A MINORITY. <i>Zmote dijaka Tjaža</i> by Florian Lipuš	297
Metka Peserl	
PSIHOLOŠKI MEHANIZMI V FLISARJEVEM ROMANU <i>VELIKA ŽIVAL SAMOTE</i> ALI ZAKAJ SE LJUDJE BOJIJO LITERATURE	301

Elena Popovska PODOBA TUJCA V JANČARJEVEM ROMANU <i>GALJOT</i>	311
Joanna Pszczoła O PROBLEMIH SODOBNE KULTURE NA PODLAGI <i>POSMEHLJIVEGA POŽELENJA</i> DRAGA JANČARJA	317
Julija A. Sozina POSKUS ODDALJEVANJA SLOVENSKEGA ROMANA OD IDEOLOGIJE PRED OSAMOSVOJITVIJO	325
Marija Stanonik FUNKCIJA SLOVSTVENE FOLKLORE V SODOBNEM SLOVENSKEM ROMANU . . .	333
Miran Štuhec FUNKCIJA IN DIALEKTIKA MEŠČANSTVA V SLOVENSKEM ROMANU	343
Franc Zadravec REALNOST IN FANTASTIKA V SLOVENSKEM ROMANU 20. STOLETJA	351

Teorija

Mária Bátorová ROMAN DER EUROPÄISCHEN MODERNE	361
Marko Juvan FIKCIJA IN ZAKONI	369
Irena Novak Popov LIRIZACIJA ROMANA	379
Peter Scherber <i>REWRITING</i> : LITERARNI POSTOPEK IN NJEGOVA REALIZACIJA V SLOVENSKEM ROMANU	389
Jola Škulj FORMA ROMANA IN SLOVENSKI MODERNIZEM	399
Janez Vrečko GRŠKI ROMAN KOT ROMAN PRED ROMANOM	409

Jezik

Primož Jakopin NIZKOENTROPIJSKI JEZIKOVNI MODEL NA BESEDILIH CIRILA KOSMAČA IN IVANA CANKARJA	421
Marko Jesenšek SOPOMENSKOST BESEDJA V CAFOVEM PREVODU <i>ROBINSONA MLAJŠEGA</i>	429
Marija Mercina MEDBESEDILNI KRIPTOGRAM V <i>POMLADNEM DNEVU</i> CIRILA KOSMAČA	439
Martina Orožen <i>SLOVENSKI SVETEC IN UČITELJ</i> . Jezikovna naravnost upovedovanja	449
Francka Premk SRCE, KLJUČNA BESEDA TAVČARJEVIH <i>MRTVIH SRC</i> . Besedna in besedilna analiza, soočena z monografijo o Ivanu Tavčarju	459

Slovenski in evropski roman

Matjaž Birk NEMŠKA ZGODOVINSKA POVEST NA SLOVENSKEM V PRVI POLOVICI 19. STOLETJA	473
Fedora Ferluga-Petronio IVAN TRINKO IN NJEGOV ITALIJANSKI PREVOD TAVČARJEVE <i>VITA VITAE</i> <i>MEAE</i> IN STRITARJEVEGA <i>GOSPODA MIRODOLSKEGA</i>	483
István Fried THE SLOVENIAN AND THE EUROPEAN NOVEL: AN OUTLINE	493
Florence Gacoin-Marks »IZNENADA SE JE NAVELIČALA ROMANOV IN OTOŽNIH BLODENJ.« <i>Obraz v zrcalu</i> Mire Mihelič v luči evropskega romanopisja	499
István Lukács ZAČETKI RECEPCIJE SLOVENSKEGA ROMANA V MADŽARSKEM PREVODU	511
Marija Mitrović ROMAN VLADIMIRJA BARTOLA IN OTTO WEININGER	521
Tatjana Petzer EROS AND ECSTASY: ON THE ENACTMENT OF SACRIFICE IN VLADIMIR BARTOL'S NOVEL <i>ALAMUT</i>	529
Gizela Polanc Podpečan ROMAN RUDIJA ŠELIGA <i>STOLP</i> V LUČI MODERNEGA EVROPSKEGA ROMANA	539
Tone Smolej <i>GERMINAL</i> KOT ZGLED FINŽGARJEVEGA ROMANA IZ <i>MODERNEGA SVETA</i>	545
Božena Tokarz <i>TRANS-ATLANTIK</i> V PREVODU NIKA JEŽA	557

Slovenski in južnoslovanski roman

Branka Brlenić-Vujić KOSMAČEV <i>POMLADNI DAN</i> I DESNIČINA <i>PROLJEĆA IVANA GALEBA</i>	569
Vladimir Osolnik SLOVENSKI IN JUŽNOSLOVANSKI ZGODOVINSKI ROMAN V DRUGI POLOVICI 20. STOLETJA	579
Naume Radičeski НАЦИОНАЛНО-ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ ВО РОМАНИТЕ <i>МАРА</i> ОД СТОЈАН ХРИСТОВ И <i>КАПЛАН МАТИН ЧЕДЕРМАЦ</i> ОД ФРАНЦЕ БЕВК	589
Đurđa StrsoGlavec SLOVENSKA PROZA V JUŽNOSLOVANSKEM PROSTORU	597

Slovenski roman in angleščina

Henry R. Cooper, Jr. "ARE ADAMIC'S NOVELS SLOVENE NOVELS?"	617
Danica Čerče STEINBECKOVI ZGLEDI V SLOVENSKEM SOCIALNOREALISTIČNEM ROMANU	627
David Limon THE SLOVENE NOVEL IN ENGLISH: BRIDGING THE CULTURAL GAP	637

Tine Kurent	
RECEPCIJA DVEH ADAMIČEVIIH ROMANOV O RESNIČNIH DOGODKIH	645
Mihael Kuzmič	
ROMAN DR. ERNESTA A. STIEGLERJA ... <i>SO SHALL THEY REAP</i> IN SLOVENSKA EVANGELIČANSKA CERKEV SV. IVANA V BETHLEHEMU, PENSILVANIIA, ZDA	651
Bralci romana in druge discipline	
Milena Mileva Blažič	
SLOVENSKA REALISTIČNA IN FANTASTIČNA PRIPOVED PRI POUKU KNJIŽEVNOSTI V OSNOVNI ŠOLI	663
Milan Dolgan	
ALI PIŠE JOŽE TOPOLOVEC HALOŽAN PREPROSTO ALI UMETELNO?	669
Gregor Kocijan	
BRALCI ROMANESKNE PROZE NA SLOVENSLEM OD 1973 DO 1998. Sprehod skozi 25-letno raziskovanje knjige in bralcev	677
Jožef Muhovič	
UMETNOST MED MALIMI IN VELIKIMI ZGODBAMI	685
Gregor Pompe	
SLOVENSKA OPERNA USTVARJALNOST IN SLOVENSKI ROMAN	697
Cvetka Tóth	
SCHOPENHAUER IN SLOVENSKA MISEL	705
Alenka Žbogar	
ROMAN V GIMNAZII	715

UVOD

Število 76 sodelujočih v tej monografsko zaokroženi publikaciji je za naše razmere izjemno, prav tako so v prid celoti raznorodnost pogledov in metodologij ter generacijska raznolikost. Vse je usmerjeno k enotnemu cilju, in sicer k zaokroženosti podobe slovenskega romana. Digresijam se ni bilo mogoče izogniti, vendar tudi te prispevajo k pisanosti in bogastvu raziskovalnih izsledkov.

Gradivo je razdeljeno na trinajst razdelkov. Ti so smiselno zaokroženi in omogočajo vpogled v dominantna vprašanja, s katerimi se v tem trenutku spopadajo raziskovalci slovenskega romana in pripovedništva sploh. Pomembna podlaga je raziskovanje procesov v 19. stoletju, ki je rodilo slovensko romaneskno prozo. **S. Bonazza** razpravlja o dveh tedanjih ideoloških usmeritvah: eno (estetsko-pedagoško) je zastopal J. Stritar, drugo (ideološko) je zagovarjal F. Levstik in jo uresničeval z *Martinom Krpanom*. **T. Pogačarja** je zanimalo, kako se je kazal liberalizem v slovenski literaturi: sporočilo *Visoške kronike*, ki je delo liberalnega prvaka Ivana Tavčarja, je pogosto z liberalno ideologijo celo v opreki. Pot od lika desetega brata pri F. Levstiku in J. Jurčiču do lika vaškega pohajaja pri F. Jakliču je v ospredju razpravljanja **V. Nartnika**; prvega pravega ljudskega desetega brata je v slovensko književnost vpisal šele pesnik A. Hribar leta 1889. **K. Bogataj Gra-dišnik** se pogloblja v izročilo evropskega sentimentalizma, ki je bil ena od konstitutivnih prvin ob začetkih slovenskega romana. Svetobolje kot pomembna sestavina sentimentalnega romana v 18. stoletju ni bilo združljivo z domoljubnimi poudarki pri nas, zato ga je najti le v manjšem številu del. Funkcijo in dialektiko meščanstva v slovenskem romanu raziskuje **M. Štuhec**. Ob Kersnikovih romanih pokaže na prestopanje iz nižjih družbenih plasti v višje; ekonomski vidik prežema tudi Tavčarjevo *Cvetje v jeseni*. Pri M. Mihelič je meščanstvo avtentična življenjska možnost, v Hiengovem *Čarodeju* pa že razpada. Primerjava ljubezenske zgodbe v Jurčičevem *Desetem bratu* in v Virkovem romanu *1895, potres* je **N. Petkovsko** pripeljala do sklepa, da je razlika med romantično in postmoderno interpretacijo vidna v oblikovanju oseb, predstavitvi prostora in časa, v kompoziciji in stilu.

Poseben razdelek je posvečen Ivanu Cankarju in njegovima sodobnikoma Iz. Cankarju in F. Govekarju. **J. Lipnik** je poiskal stične točke med kompozicijo romana *Martin Kačur* in kraji, v katerih osrednja oseba prebiva, in pokazal na povezanost med semantiko posameznih krajevnih imen in Kačurjevo usodo. Metaforiko v Cankarjevih romanih razčlenjuje **J. Čeh**. Njen sklep je, da romaneskna proza in kratka pripoved nista medsebojno povezani le po motivno-tematski, marveč zlasti po jezikovnostilni in metaforični plati. Cankarjeva reflektivna črtica *Nenapisani romani* je **I. Živančević-Sekeruš** spodbudila v primerjavo s poznejšim romanom V.

Desnice *Pomladi Ivana Galeba*. Cankarjevo delo je primer zgodnje samoanalize ustvarjalnega procesa. **A. Jensterle Doležal** obravnava mitologizacijo ženske v Cankarjevem pripovedništvu. Zlasti na podlagi romana *Na klancu* meni, da je Cankar upovedoval tradicionalno mater; s tem v zvezi je vprašljiva pripovedovalčeva apriorna krivda do mitizirane osebe. **K. Marinčič** si je zastavila vprašanje, ali je kratki roman *S poti* Izidorja Cankarja dekadentni roman v vlogi ironizacije naturalizma. Referentka je natančneje proučila tovrstno razmerje v francoski literaturi in njen odgovor je v precejšnji meri pozitiven. Nova verzija Govekarjevega romana *V krvi* je pri **E. Korenu** sprožila primerjanje med to in objavljeno različico. Rezultat je več kot zanimiv, saj še naprej kaže na odvisnost od tujih zgledov, na ohranjanje naturalistične podlage in hkrati na mnoge – zlasti jezikovnostilne – popravke, ki so literarni učinkovitosti dela v dobro.

V razdelku o tretji Cankarjevi sodobnici, tj. Zofki Kvedrovi, se prispevki v prvi vrsti ukvarjajo s t. i. ženskim vprašanjem. **S. Borovnik** je panoramično razgrnila sodobno romaneskno produkcijo, ki jo označujemo za ženski roman. Ta se je razmahnil zlasti po letu 1980; zanj je značilno, da razbija ustaljene literarne vzorce, odstira tabuizirane teme, ponuja nove jezikovnoslogovne načine, se kritično loteva »ženskih vzorcev« vedenja in ruši stereotipno podobo ženske. **M. Pezdirc Bartol** s feminističnega stališča razmišlja o odnosu med materjo in hčerjo v sodobnem slovenskem romanu in ob delih B. Bojetu, M. Novak in B. Švigelj Mérat ugotavlja, kako čas spreminja njuno razmerje. Med pripovednimi deli Z. Kvedrove daje **Z. Kovač** posebno težo romanoma *Njeno življenje* in *Hanka* (ta je bil napisan v hrvaščini). Medtem ko je prvo pripovedno delo precej tradicionalno in obloženo s stereotipi, je drugo naravnano v modernejše literarne in nazorske tokove. Tudi **K. Mihurko Poniž** zanima pripoved *Njeno življenje*; sprašuje se, ali delo lahko označimo kot ženski roman. S pomočjo sodobne feministične teorije ugotavlja prezrte reprezentacije materinstva in problem ženske identitete in meni, da gre za tip feminističnega romana, ki je seveda zamejen s postulati časa.

Novejši čas je navrgel – med drugim zaradi pogostega prevajanja v najrazličnejše jezike – zanimanje za Vladimirja Bartola in njegov roman *Alamut*. **M. Mitrović** je poiskala stične točke med Bartolovim romanom in Weiningerjevim delom *Spol in značaj*, ki je v svojem času in tudi pozneje budilo veliko pozornost. Avtorica izraža začudenje (in ogorčenje) nad Bartolovimi pogledi na žensko. **T. Petzer** je preučevala razmerje med erotiko in ekstazo, ki sta v službi ideje o samožrtvovanju. Gre za razmerja med etiko in močjo ter za strategijo prevare, ki jo legitimizirata preživetni interes skupnosti in absolutna ideja.

Razdelek o žanrih je v publikaciji po številu prispevkov najobsežnejši. **A. Belšak** na podlagi žanrskih oznak slovenske literarne kritike do 1970 razpoznava in sistemizira žanre v daljši prozi. Med najpogostejšimi so zgodovinski, kmečki, pustolovski in kriminalni. Ti žanri so pretežno vezani na slovenske avtorje, preostali (npr. viteški, rodbinski, generacijski, biografski itd.) pa na prevode. Za zgodovinski

žanr je po mnenju **V. Matajc** v zadnjih dveh desetletjih značilno, da ne tematizira zgodovine, marveč zgodovinsko snov uporabi za to, da posredno ubesedi duhovne silnice sodobnega sveta, zlasti oblastniško nasilje nad posameznikom (npr. romani D. Jančarja, V. Kavčiča, D. Merca). **I. Grdina** se razgleduje po zgodovinskem romanu od Jurčiča do sodobnosti, ugotavlja njegove zakonitosti in posebnosti ter poudarja pomembno vlogo, ki jo je imel ta roman v naši zgodovinsko-narodnostni situaciji. Vanj so se nenehno »vpisovale« politična opredeljenost avtorjev in aktualistične težnje sodobnosti. Slovenski zgodovinski roman med svetovnima vojnama raziskuje **N. Starikova**. Za tisti čas so bili karakteristični prehajanje iz nacionalnega v univerzalno in posebne jezikovnostilne rešitve. V ospredje postavlja zgodovinski (Tavčar, Pregelj, Bevk), biografski (Vašte, Slodnjak) in intelektualni roman (Bartol). **M. Stanovnik** se je poglobila v Rožančev *Roman o knjigah*. Gre za »svojevrstno dokumentarno« avtobiografsko prozo. Nastopajoče osebe, knjige in vse drugo je bralcu dostopno iz realnega sveta med 2. svetovno vojno. Pisatelj popisuje njihovo vlogo v svoji duhovni rasti. **A. Koron** uvaja nov žanrski predalček z naslovom »roman kot avtobiografija«. Njen prispevek na zgledu Kovačičevega romana *Kristalni čas in Zaznamovane* N. Pirjevec obravnava konstitucijo identitete v romanih in modernistično izgubo njene celostnosti v stvarnosti slovenskega povojnega življenja. **I. Samide** je pred očmi negotova podoba slovenskega biografskega romana; opredeljuje ga glede na sorodne žanre zgodovinskega in avtobiografskega romana. »Zmuzljivost« se kaže v prvi vrsti v zvezi z mejami med znanstveno in romansirano biografijo ter »pravim« biografskim romanom. O najnovejših slovenskih potopisnih romanih razglablja **A. Zupan Sosič**. Potopisni roman je razširil svoje možnosti z vpletanjem različnih romanesknihih žanrov: najnovejši slovenski potopisni romani so izrazito žanrsko sinkretični. Vse bolj je vidno odstopanje od dokumentarnosti in približevanje pretežno literarnemu videzu. Slovenska kriminalna pripoved sega po preučevanju **P. Svetine** v čas pred 2. svetovno vojno. Od kriminalne povesti *Poštna nakaznica* (1874) J. Alešovca do 2. svetovne vojne so se s tem žanrom ukvarjali štirje pisatelji z okrog dvajsetimi besedili (najbolj znani so F. Milčinski, I. Šorli in L. Prenner), ki so le delno upoštevali pravila klasične kriminalke. O detektivki v sodobnem slovenskem in španskem pripovedništvu je spregovorila **B. Pregelj Balog**. Najočitnejša podobnost med njima je ta, da v zadnjem času obe doživljata razcvet: v Španiji v 70., v Sloveniji v 80. letih, na kar so vplivale tako družbene spremembe kot postmodernizem. O žanrski razvejenosti slovenskega mladinskega realističnega romana razpravlja **D. Haramija**: o ljubezenskih pripovedih, morjeplovski prozi, športni avanturistični prozi, o upovedovanju vsakdanjih dogodivščin najstnikov, o narkomanih, prestopništvu idr. Lik mladostnika v novejših slovenskih mladinskih romanih je v ospredju pozornosti **Z. Jana**. Med odraščanjem išče svojo identiteto v razreševanju paradoksa, kako oblikovati svojo lastno individualnost in hkrati biti podoben svoji skupini. Značilnosti tega avtor opazuje v delih A. Ingoliča, D. Muck, M. Pikala, J. Vidmar idr.

Očitno je, da sodobni roman raziskuje kar precejšnje število literarnih zgodovinarjev pri nas in po svetu. **F. Zadravec** razgrne problematiko realnosti in fantastike v slovenskem romanu 20. stoletja. Prepletanje realističnega pripovedovanja s fantastiko najde v Bartolovem *Alamutu*, Felčevem *Divjem jezeru* in v Lainščkovem *Skarabeju in vestalki*. Prepričan je, da so epski subjekti odvodni življenjske resničnosti in odvodni domišljije, ki se svobodno poigrava z elementi njihovega življenja. Da gre v sočasnem slovenskem romanu za izraz negotove zavesti, potrjuje **H. Glušič**. Pri tem ima v mislih, da se romanopisci v določenem pogledu vračajo k tradiciji pripovednega oblikovanja človekovega notranjega sveta v okolju sodobne bivanjske negotovosti. Primer so romani mlajše generacije: A. Čara, A. Skubica, K. Marinčič, F. Lainščka, M. Pikala. **Z. Konstantinović** poudarja pomembnost jezika in literature za obstoj slovenske manjšine na Koroškem. Prevod Lipuševega romana *Zmote dijaka Tjaža* je nemška javnost sprejela z naklonjenostjo in roman je prispeval k boljšemu poznavanju Slovencev. Že pred slovensko osamosvojitvijo naj bi po mnenju **J. A. Sozine** prišlo do poskusov oddaljevanja slovenske romaneskne proze od vladajoče ideologije. Romanopisci L. Kovačič, M. Rožanc, J. Snaj idr. so poudarjali svojo individualnost in iskali alternativni izraz in sporočilo. **M. Peserl** je načela vprašanje psiholoških mehanizmov zlorabe v Flisarjevem romanu *Velika žival samote*. Podrobno se posveča edinstveni pripovedni perspektivi: dogajanje v družini opazujemo bralci skozi naivne sinove oči in o dogodkih vemo več kot osrednji lik, ki o njih pripoveduje. **J. Pszczola** problemsko obravnava Jančarjevo *Posmehljivo poželenje*. Ob osrednji osebi, ki išče oč resnico o sebi pripotuje v Ameriko in se potem razočaran vrača domov, razčlenjuje njegovo potrebo po toplini in varnosti doma. **E. Popovska** analizira podobo tujca v Jančarjevem *Galjotu*. Nihče ga ne sprejema pozitivno, ne doma ne drugod, kar simbolično reflektira tudi današnje socialne odnose. O mitskih modelih in odklonih od njih v Zupanovem romanu *Menuet za kitaro* razglablja **L. Bošković**. Meni, da roman sloni na mitskem modelu časa, razmerja mi/oni, na zvajanju sovražnika na arhidemona – zmaja (kačo), na napovedi apokalipse itd. Ob koncu tega razdelka se **M. Stanonik** posveča funkciji slovstvene folklorne v sodobnem slovenskem romanu. Ob primerih večjega števila del sodobne romaneskne proze ocenjuje, da ta sestavina ni zanemarljiva in da ima nemalokrat pomembno funkcijo.

V poglavju o teoriji romana **M. Juvan** razpravlja o razmerju med literarno fikcijo in družbeno-pravniško regulativo, tj. zakonodajo. Glede na diskusije ob nedavnih sodnih procesih proti B. Smolnikar in M. Pikalu se razkriva, da je ta problematika zapletena, zato jo bo treba »reševati z genealogijo razmerja med pravom in literaturo ter teorijo reference in mogočih svetov«. **J. Vrečko** je posegel daleč nazaj h grškemu romanu kot romanu pred romanom. Tako kot ep in tragedija je tudi roman treba videti v dvojnosti ritualnega in herojskega. Kakšen pripovedni postopek je *rewriting*, je razložil **P. Scherber** in primere poiskal pri Cankarju in Šeligu. Pri mnogih pripovednikih srečamo dele besedil, scene in teme, ki jih vedno znova uporabijo v isti ali v naslednjih pripovedih. Opraviti imamo s samocitat-

nostjo; po tem postopku posežejo avtorji, da bi poudarili intenzivnost podobe ali da bi jo še izboljšali. **I. Novak Popov** našteva različne pojavne oblike lirizacije v romanu in skuša pri vrsti avtorjev – od I. Cankarja prek C. Kosmača, M. Kranjca do M. Tomšiča, F. Lipuša in N. Kokelj – prikazati vlogo in estetsko učinkovitost rabe lirskih sestavin. **M. Bátorová** na primerjalni način odkriva stičišča med slovaškim literarnim modernizmom (zlasti slovaškim romanopiscem J. Cíglerjem Hronskim) in velikimi imeni evropskega pripovedništva prve polovice 20. stoletja. **J. Škulj** zanima forma slovenskega modernističnega romana, ki je po njenem mnenju šele prvič prinesel na Slovensko zaznavnejše estetske kvalitete. Sicer pa ima roman kot forma svoja specifična določila in predpostavlja neki minimum historičnih okoliščin, ki ga omogočajo.

V razdelku o jeziku v romanu **M. Orožen** razčlenjuje jezikovno realizacijo Jurčičevega *Slovenskega svetca in učitelja*. Globinski ubeseditveni postopki in površinske značilnosti jezikovnosistemske ravnine (zlasti besedišče) so bistveno prispevali k oživitvi in karakterizaciji oseb ter prepričljivosti dogajanja v davni preteklosti. **M. Jesenšek** analizira sopomenskost besedja v Cafovem prevodu *Robinsona Mlajšega*, ki ga ni prevedel iz nemškega izvornika, ampak prek češčine. Cafov čas je bil najpomembnejše obdobje za poenotenje slovenske knjižne norme v 19. stoletju; prevod je v splošnoslovenskem jeziku in po merilih novih oblik, v besedišču in skladnji pa precej naslonjen na češko predlogo. **P. Jakopin** je popestril zbornik z matematičnim pristopom k slovenskim tekstom. Na besedilih C. Kosmača in I. Cankarja je uporabil jezikovni model, po katerem je izračunal informacijsko vsebnost njunih besedil in ponudil način, kako meriti oddaljenost med posameznimi besedili ali jeziki. **F. Premk** je opravila analizo besede »srce«, ključne besede v Tavčarjevih *Mrtvih srcih*, in jo soočila z monografijo M. Boršnikove o tem pisatelju. Beseda »srce« ima v romanu okrog 100 pojavitev in ima v prvi vrsti metaforično sporočilnost. Medbesedilni kriptogram v Kosmačevem *Pomladnem dnevu* skuša razvozlati **M. Mercina**. V 1. izdaji *Pomladnega dne* je pisatelj izpustil dve poglavji: eno je nedvomno *Pot v Tolmin*, drugo pa je našla s primerjavo metafor: gre za *Ozimino*, poglavje, ki ga je pisatelj revijalno objavil leta 1959.

S primerjanjem slovenskega in evropskega romana se ukvarja **I. Fried**. Po avtorjevem prepričanju je bil I. Cankar prvi slovenski pripovednik (romanopisec), ki je začel dialog s sočasnim evropskim romanom; njegova dela pokrivajo smeri realizem, simbolizem, pozna romantika in naturalizem. **G. Polanc Podpečan** Šeligov roman *Stolp* primerja s sodobnim evropskim romanom v 70. letih; je roman ontološke diference. Podobno kot v drugih evropskih literaturah tudi Šeligovo delo ne vodi več identiteta bistva in bivanja, marveč tragika odtujene biti, ki je hkrati temeljna tragična zavest njegove pripovedne stvaritve. **I. Lukács** se pogloblja v začetke recepcije slovenskega romana v madžarskem prevodu, tj. med madžarsko govorečimi bralci. Slovenski roman je na Madžarskem prisoten od 30. let 20. stoletja, ko so začeli prevajati Cankarjeva dela. Za slovenski kulturni prostor je zanimiva navzočnost nemške zgodovinske povesti v prvi polovici 19. stoletja, o

čemer razpravlja **M. Birk**. V *Ilirskem listu* in *Carnioli* so objavljali dela nemških pisateljev in obenem tudi nekaterih (nemško pišočin) slovenskih. To so bili »nekanonizirani« pisatelji, ki so se v večini ukvarjali tudi z novinarstvom; v glavnem gre za povesti brez večje vrednosti, sem in tja domovinsko-pokrajinsko poantirane. **B. Tokarz** je ocenila Ježev prevod Gombrowiczovega romana *Trans-Atlantik* in ugotovila, da je prevajalec upošteval umetniško vrednost romana (njegovo mesto v poljski književnosti in kulturi) in potrebe slovenskega bralca. V prevodu medkulturni dialog teče na različnih ravneh besedila: leksikalni, morfološko-skladenjski, slogovni in kulturni. Prodor slovenskega pripovedništva med italijansko govoreče bralce obravnava **F. Ferluga Petronio**. Izjemne zasluge za to ima I. Trinko, ki je med drugim pripravil prevoda Stritarjevega *Gospoda Mirodolskega* in Tavčarjeve novele *Vita vitae meae* (1885, 1886). Prevajalec je bil pomemben posrednik med sosednjima kulturama in prevoda sta bila še en korak k njunemu zbliževanju. **F. Gacoin-Marks** analizira usodo ženske v meščanskem okolju, kar je bila ena od priljubljenih tem evropskega realizma. Prvi dve poglavji *Obraza v zrcalu* M. Miheličeve sta sorodni evropskemu realističnemu romanu, nato pa se usmeri tudi k drugim estetskim usmeritvam in zdrsnje celo v trivialnost. Razpravljavka pisateljici ne odreka izvornosti. Da je bil Finžgarjevemu romanu *Iz modernega sveta* zgled Zolajev *Germinal*, v svoji razpravi dokazuje **T. Smolej**. V obeh delih je podoben vstop v proletarsko okolje, mnogo podobnosti je v političnih govorih obeh delavskih voditeljev in v opisih stavke, v vlogi žensk v stavki itd. Podobnosti so v pisateljski tehniki in v obilju živalske metaforike.

Naslednji razdelek odmerja pozornost razmerju med slovenskim in južnoslovenskim romanom. **V. Osolnik** raziskuje usmeritve romaneskne proze v slovenski književnosti in književnostih drugih južnoslovenskih narodov. Zlasti odmevnejši avtorji in njihova dela so na vsebinskem in oblikovalnem področju z inovacijami bistveno prispevali k razvijanju romana v slovenskem, hrvaškem, srbskem, makedonskem, črnogorskem in bosanskem pripovedništvu. **B. Brlenić-Vujić** primerja Kosmačev *Pomladni dan* in *Pomladi Ivana Galeba* V. Desnice. Pri obeh prihaja do destrukcije epske strukture, esejistične analize in metaforično-liričnega izražanja; opazna je interakcija življenja in smrti, polifonična kompozicija in v pripovedovanju uveljavljanje toka zavesti. Skupne značilnosti v romanih *Mara* S. Hristova in *Kaplan Martin Čedermac* F. Bevka vidi **N. Radičeski** zlasti v nacionalno-eksistencialnih težnjah obeh del. Upoveden je boj dveh narodov za nacionalno svobodo, pri čemer se življenjske in politične okoliščine ene in druge nacionalne skupnosti razlikujejo. **Đ. Strsoglavac** je bibliografsko celostno predstavila, kako je v zadnjem desetletju slovenska književnost sprejeta (količinsko in zvrstno-vrstno) v drugih jezikovnih okoljih nekdanje Jugoslavije. Ta prevodni pretok ni preveč velik, vendar po svoje značilen in razveseljiv.

Poseben razdelek je namenjen razmerju med slovenskim romanom in njegovo povezanostjo z angleščino. **H. R. Cooper** si zastavlja vprašanje, ali je Adamičeve romane, napisane v angleščini, mogoče imeti za slovensko romaneskno prozo, in

pojasni, kako je plodno prispeval k obema, ameriški in slovenski književnosti. **D. Limona** zanima, kako je s prevajanjem besedil slovenske pripovedne proze, kadar gre za bistvene razlike med anglo-saksonsko in slovensko kulturo. Ob sicer nujnem razumevanju slovenskih posebnosti je zaradi lažje recepcije treba upoštevati kulturni horizont okolja, ki mu je prevod namenjen. **M. Kuzmič** predstavlja roman E. A. Stieglerja, madžarskega duhovnika, ki se je naučil prekmurščine, jezika svojih vernikov, in vanjo prevedel nekaj dram. V svojem romanu *So Shall They Reap ...* je upovedil tudi v ZDA priseljene ogrske Slovence. Kdaj lahko besedilo o resničnih dogodkih imenujemo roman, se sprašuje **T. Kuret**. Za razpravljalno gradivo si je izbral avtobiografski deli svojega strica L. Adamiča *Smeh v džungli* in *Vrnitev v rodni kraj*. **D. Čerče** je sledila Steinbeckovim zgledom v slovenski socialnorealistični prozi Prežihovega Voranca (*Jamnica*) in M. Kranjca, še posebej pa C. Kosmača, čigar zbirka *Sreča in kruh* odčituje vplive Steinbeckove *Polentarske police*.

V poglavju o romanu in bralcih (odraslih in mladih) se je **G. Kocijan** sprehodil skozi svoje 25-letno raziskovanje knjige in bralcev na Slovenskem. V ospredju in na prvem mestu je roman z močno poudarjeno ljubezensko vsebino, na drugem zgodovinski, na tretjem biografski roman, kriminalke in detektivke, nato pustolovski romani, potopisi itd. **A. Žbogar** je ob odlomku iz besedila preverjala, kako gimnazijci dojemajo Bartolov roman *Alamut*, in zaključila s predlogom zmanjšanja števila besedil za obravnavo v srednješolskih učnih načrtih, da bi se lahko izbranim besedilom posvetili natančneje. **M. M. Blažič** je pregledala učni načrt za vsa tri triletja osnovne šole in pri tem opazila prevlado t. i. fantastične pripovedi pred realistično. Zavzela se je za večji delež problemske književnosti, saj trenutni izbor besedil podoba sveta preveč idealizira. **M. Dolgan** povzema svoje uredniško delo za izbor proznih del popularnega pisatelja Jožeta Topolovca Haložana, ki pripada dolgi vrsti slovenskih pisateljev duhovnikov.

Zadnji razdelek prinaša nekoliko raznorodne razprave, ki želijo najti povezave med romaneskno prozo in drugimi disciplinami. Za slovensko literarnoestetsko usmerjenost so bili v 19. stoletju prav gotovo pomembni Schopenhauerjevi filozofski pogledi. Filozofinja **C. Tóth** odkriva podobnost v pojmovanju časa pri Schopenhauerju in v romanu *Abaddon* J. Mencingerja. Sicer pa avtorica izraža prepričanje, da mora razpravljanje na to temo upoštevati avtohtonost slovenske misli. Filozof **J. Muhovič** zavzemajoče razmišlja o vlogi umetnosti, posebej literarne, v postmodernem času, ki ukinja avtoriteto in hierarhijo vrednot in v katerem se brišejo razlike med njo in življenjsko realnostjo. Podatkovna zbirka nemškega zgodovinskega romana do leta 1945, ki je nastajala pod vodstvom **G. Mühlbergerja**, vsebuje preko 6.300 enot. Nekatere med njimi se dotikajo tudi dogodkov na slovenskem ozemlju, kakor tudi digitalna zbirka avstrijske književnosti *Austrian Literature Online*, iz katere bodo lahko črpali tudi slovenski literarni zgodovinarji. Muzikolog **G. Pompe**

obravnava edini dve slovenski operi, ki sta bili uglasbeni na podlagi slovenskega romana: *Lepo Vido* R. Savina in *Desetega brata* M. Poliča.

Za konec še nekaj povzermalne statistike, ki jo razbiramo iz uporabljenih ključnih besed. Simpozij je potrdil absolutno Cankarjevo romaneskno prvenstvo v očeh slovenistične literarne vede. Dvakrat manj pogosto je bil obravnavan Ciril Kosmač s šestimi referati, tretje mesto s po štirimi obravnavami si delijo Bartolov *Alamut*, Drago Jančar in Ivan Tavčar, sledita Josip Jurčič s prvim deklariranim slovenskim romanom *Deseti brat* in Josip Stritar. Že bežen pogled na naslove izkazuje prevlado interesa za zgodovinsko dimenzijo literarnega sistema in med romanesknimi žanri za zgodovinski roman. Popularne so tudi obravnave žensk, spolnih razlik in feministični pristop. Med ključnimi besedami, ki se pojavljajo pogosteje kot desetkrat, je še žanr, kar dokumentira prenos raziskovalnega težišča s periodizacijskih obravnav k žanrskim in tako spremembo raziskovalne paradigme v zadnjih letih (periodizacijskega razpravljanja seveda še ni konec: nanj sklepamo iz izrazov naturalizem, realizem, romantika, sentimentalizem, modernizem in postmodernizem). Druge ponavljajoče se ključne besede združimo v skupine, da se pokažejo še preostale raziskovalne preference. Ukvarjanje z nacionalnimi literaturami napovedujejo pridevniki nacionalni, nemški, južnoslovanski, angleški, avstro-ogrski, habsburški, evropski, ameriški, odnose med njimi besede recepcija, vpliv, prevajanje. Med pogosteje obravnavanimi žanri so poleg zgodovinskega pripovedništva še biografski in avtobiografski roman ter kriminalka.

Ker nimamo domačega citatnega indeksa, smo vedno znova v zadregi, ko nas sprašujejo o odmevnosti našega znanstvenega početja – to se namreč meri po številu sklicev nanj v drugih delih. Zato smo na hitro pregledali, na koga vse se avtorji v zborniku najpogosteje sklicujejo. Med domačimi je na prvem mestu Janko Kos (32 citatov), sledijo Franc Zadravec, Miran Hladnik, Helga Glušič, Matjaž Kmecl, Silvija Borovnik, Gregor Kocijan, Boris Paternu, Andrijan Lah in Jože Pogačnik (zadnja dva s po šestimi citati); našeta deseterica pokrije skoraj polovico od vseh registriranih domačih citatov in tako formira precej homogen referenčni krog. Veliko bolj razpršeni so citati tujih avtorjev: največkrat (9-krat) so se avtorji v zborniku oprli na Mihaila Bahtina, potem na Georga Lukacsa in Arthurja Schopenhauerja, opazni so predstavniki zagrebške literarnovedne šole, najprej Viktor Žmegač in Milivoj Solar, popularni so še zgodovinar Hayden White, filozof Friedrich Nietzsche in semiologinja Julija Kristeva (zadnji trije se ponašajo le še s po tremi citati). Večina citiranih tujih avtorjev se med referencami pojavi le enkrat in s tem dokumentira diferenciranost naših literarnih raziskav, njihov specialistični značaj, metodološki pluralizem, pa tudi nepovezanost.

Vabilo na simpozij je nagovarjalo predvsem tiste raziskovalce, ki pod lupo jemljejo slovenski roman ali upoštevajo slovenski roman v okviru svojih primerjalnih analiz. Organizatorjev namen je bil zbrati na zaokroženo temo preučevalce različnih generacij (in zato tudi različnih metodoloških šol) in krog poznanih predstavnikov literarnovedne stroke razširiti še s strokovnjaki s sosednjih področij.

Simpoziju je uspelo pritegniti tudi nekaj znanstvenikov zunaj literarnovednega območja: iz filozofije, računalništva, glasbene zgodovine, sociologije, teologije. Najbolj številčno je bila med filologijami zastopana slovenistika (z obeh slovenskih univerz in inštituta ter s tujih univerz), ustrezno so bile reprezentirane tudi primerjalna književnost, anglistika, germanistika in romanistika, manjkali pa so domači rusisti. Z izjemo treh referentov so vsi uspeli svoje predavanje pripraviti za tisk. Ker se radi ponašamo z mednarodnostjo, povejmo, da je bilo tujcev med referenti za slabo tretjino.

Metodološka novost simpozija so bile žanrske analize, analize in interpretacije iz ženske perspektive ter soočanje romana z drugimi področji socialnega življenja (filozofska, sociološka, tržna, politična, nacionalna, bralska, šolska, računalniška, jezikoslovna aplikacija slovenskega romanopisja). Dodatno metodološko osvežitev je pomenila izraba konceptov multikulturalnosti in kulturne izmenjave: izkoristili so ju zlasti tuji udeleženci simpozija. Razmerje slovenskega romana s tujim se je artikuliralo v štirih podpoglavjih: evropski roman, južnoslovanski roman, slovenski roman v angleščini in nemški roman na Slovenskem. Razveseljiva novost, ki jo zbornik vnaša v korpus romanesknih in drugih pripovednoproznih analiz, je obujeni posluš za recepcijsko razsežnost tega dela literarnega sistema, to je za dejansko učinkovanje romana na bralca in na družbo, torej odpoved čisti teoriji vrste in upoštevanje nacionalne specifikke raziskovanega predmeta. Referenti se niso tega omejevali na tako ali drugačno teoretično definicijo romana, ki se v razmerju do slovenske produkcije vedno znova izkaže za problematično in težko uporabno, ampak so zajeli v svoje obzorje tudi tista daljša pripovednoprozna besedila, ki so v tradiciji slovenskega pisanja dobila oznako povest. Namen zbornika je bil demonstrirati pluralnost aktualnih raziskovalnih pristopov k romanu in njihovo odprtost za interdisciplinarna soočenja. Lahko ocenimo, da je bil cilj uresničen. Bolj stremeljivi urednik bi morda lahko potožil nad dejstvom, da so umanjkali referati na predlagano temo razmerja romana do drugih medijev (npr. ekranizacija romana) in referati iz perspektive urednikov kritičnih izdaj – oboje ostaja v zalogi razpravnih tem za prihodnje podobne prireditve.

Urednika Miran Hladnik in Gregor Kocijan

V Ljubljani, 20. junija 2003

SLOVENSKI ROMAN V 19. STOLETJU

